

Chuyện Sách Trước 75

Nguyễn Vĩnh Nguyên

Có cuốn mới tinh, có cuốn rách bìa, đa số thì ố vàng và đã nhạt màu mực. Mỗi cuốn sách một số phận, trôi nổi qua biết bao biến cố, bỗng một hôm trở về với người sưu tầm, người đọc như những báu vật của thời gian... Gọi đó là “sách Sài Gòn trước Bảy Lăm.” Trên đường sách Sài Gòn giữa Quận Một ngày nay, có mấy kiosk bán sách cũ Sài Gòn xuất bản trước 1975. Ngoài sách, các ấn phẩm của thời kỳ này như báo chí, bản đồ, post-card và tờ nhạc cũng xuất hiện trở lại một cách công khai.

Quán Sách Mùa Thu nơi có bán sách cũ tại Sài Gòn.

Quán Sách Mùa Thu là nơi có hàng ngàn đầu sách đầy bất ngờ tụ về từ những thư viện gia đình khóa kín gần nửa thế kỷ. Nếu các ông Duyên Anh, Phạm Công Thiện mà sống lại, dạo bước qua mấy chỗ này hẳn sẽ bất ngờ vì tác phẩm của mình còn được đấm hậu duệ sưu tầm đủ. Các sách văn học, triết học, chính trị... đình đám của một thời kỳ xuất bản tự do đã trở lại với độc giả hôm nay, bằng chính nguyên bản như mới, được người bán trau chuốt giữ gìn, đóng bìa, may lại gáy. Màu giấy vàng, lối làm bìa sách thanh nhã của một thời... khoác lên những giá sách quý một màu thời gian sâu thẳm.

Trong một cuộc triển lãm sách cũ do các bạn sưu tập tổ chức, tôi đã gặp một độc giả năm xưa đứng khốc rờng như trẻ thơ khi cầm trên tay cuốn sách “Quốc Sử” của Lớp Nhất, vì cuốn sách gợi nhớ đến một người bạn chung lớp đã bỏ xác trên biển hồi sau 1975. Sách chạm vào ký ức của từng người theo một cách thế riêng, âm thầm. Tôi cũng từng dẫn những bạn bè lớn tuổi đến đây sau nhiều năm xa nước, họ mân mê những bản sách cũ đã trôi dạt qua những biến cố lịch sử như chính cuộc đời họ, mà quên cả thời gian trở về với thực tại. Gặp lại sách là gặp lại những người bạn thân thiết đã trải qua biết bao thăng trầm dâu bể. Những cuốn sách cũ khơi gợi lại kỷ niệm và gợi nhắc những ký ức đẹp đẽ hay đau buồn. Những quyển sách cũ lặng lẽ nói chuyện thời cuộc và ký ức cá nhân đã trở nên là một.

GS Trịnh Xuân Thuận (thứ hai, trái) và ông Philippe Papin tìm hiểu về sách Sài Gòn trước 1975

Vào khoảng thời gian sau 1975, nhiều người kể lại rằng, nhiều tủ sách, kho sách Sài Gòn đã bị đẩy ra vỉa hè để đốt. Một kiến trúc sư nói với tôi trong nước mắt rằng, cha anh đã phát điên bởi vì thương sách. Ông ta nhìn cái cảnh những cuốn sách mình nâng niu trân quý trở thành mồi cho ngọn lửa trong suốt vài ngày trời mới hết, và nghĩ mình chỉ còn một con đường hoặc ra đi hoặc tự sát.

Nhưng ở vào thời kỳ đó, đâu chỉ ba của bạn tôi, nhiều người đã phải lựa chọn. Họ phải chôn xuống đất những gì chế độ mới coi là “tàn dư” để bảo toàn mạng sống và tránh những liên lụy cho người thân. Sau cùng người ta đã chọn những cách thế tồn tại trong một hoàn cảnh đầy ngột ngạt nghèo và khốc liệt. Người nâng niu sách như những hiện thân của giá trị văn hóa, của đời sống thanh tao làm sao không đau đớn phát điên cho được khi phải lựa chọn thiêu sách để tự cứu lấy mình. Ấy vậy mà bằng những phương cách nào đó thật lạ lùng, những cuốn sách cũ của một thời đã lách qua những cơn bão lửa của thời cuộc để neo giữ một tinh thần, tái hiện một vàng son. Những pho sách qua thời gian đã làm toát lên một phong vị văn hóa khó lẫn, một sự quyến rũ như người giàu có trải nghiệm đang kể câu chuyện cuộc đời mình, đầy mê hoặc.

Đã có lúc, đâu chừng mươi mười năm trước, dân sưu tầm những sách “trước Bảy Lăm” còn rón rén rụt rè. Tôi còn nhớ thời đó, một tập thơ của Thanh Tâm Tuyền còn được đem ra đấu giá trong giới chơi sách, trong tình trạng lén lút vì sợ bị an ninh theo dõi tịch thu.

Sách cũ xuất bản trước 1975 có sức hấp dẫn đặc biệt đối với người đọc ngày nay.

Sau đó, một tờ báo đã bị nhắc nhở vì đăng bản tin bán đấu giá sách có nhắc đến tên một nhà thơ Sài Gòn cũ. Nhưng nhu cầu quy hồi những giá trị thuộc về văn hóa một thời đã dẫn dắt thị trường sách cũ theo một chiều hướng lạ lùng. Nó buộc những gong kim bấy lâu khóa chặt phải mở ra để văn hóa được liên lạc.

Về Sài Gòn bây giờ đi tìm sách cũ, sẽ không lạ gì chuyện các nhà sưu tầm, giới chơi sách cho đến buôn bán sách cũ đa phần là trẻ. Nhiều người sinh ra sau 1975, nhưng họ có một thao thức, bằng cách này cách khác, làm cho những di sản của một thời kỳ xuất bản được xuất hiện lại một cách tự nhiên, công khai, không rón rén. Họ nói về lịch sử xuất bản, tiểu sử các tác giả... một cách thông thạo như thể những người đã đắm mình trong sinh khí văn hóa một thời Sài Gòn.

Cùng với các nhà sách offline, các diễn đàn sách xưa trên mạng cũng nhộn nhịp. Thông tin về từng đầu sách được giới thiệu trở lại một cách chi tiết. Như vậy, những ai chuyên tìm kiếm sách cũ có thể hình dung đến một không gian riêng mà dám an ninh không muốn dấy vào cấm đoán nhưng cũng không công khai thừa nhận. Từ nguồn sách này, sẽ phát lộ nhiều chất liệu quý để thấy rõ những giá trị tinh hoa của trí thức, văn nghệ sĩ Sài Gòn thời kỳ đã qua. Chúng như những chứng tích này sẽ giúp người đọc hôm nay có một cái nhìn thấu suốt, khách quan về một giai đoạn văn hóa.

Nhiều cuốn sách cũ đã được giới xuất bản tìm cách tái bản. Trường hợp tác phẩm của các nhà văn Nguyễn Thị Thụy Vũ, Bà Tùng Long, Du Tử Lê, Võ Phiến, Lê Tất Điều hay Dương Nghiễm Mậu... được giới làm xuất bản sinh sau đẻ muộn tìm kiếm ấn bản gốc từ những kho sách cũ như vậy để nhập liệu, làm văn bản và tìm cách tái bản. Dù việc này cũng chưa thật sự suôn sẻ trong bối cảnh kiểm duyệt xuất bản, nhưng những nỗ lực khai thông các trở lực để đặt một gạch nối hôm nay với hôm qua trong văn hóa Sài Gòn, ở giai đoạn này, đáng được nhìn với ánh mắt hoan hỉ hơn xét nét nghiệt ngã bởi những định kiến.

Quá khứ không còn biến thành những thêu dệt huyền hoặc, những cuốn sách cũ nói với hôm nay về thực tại của văn hóa hôm qua một cách chi tiết. Cho dù, chúng trở thành những báu vật (và được định giá rất cao so với sách mới xuất bản) nhưng những người cần vẫn không ngại ngần để đón về một di chỉ của kỷ ực.

Mãi mê đọc sách.

Đi qua thời gian và những thăng trầm, những cuốn sách cũ “Sài Gòn trước Bảy Lăm” đang quay trở lại trong đời sống hôm nay thật lộng lẫy, huy hoàng, điều mà có lẽ nhiều người viết ra chúng, người ấn hành chúng, người bảo vệ chúng trong những kho tàng ẩn mật khó hình dung được.

Nói mỗi cuốn sách có một số phận, là đúng. Như người Sài Gòn, mỗi người một cách thể phiêu dạt cùng thành phố, cùng thời cuộc. Tiếng nói, ngôn từ của người một thời đã được ghi trên giấy, kinh qua những biến cố, đã không hư nát và chìm vào thăm thẳm thời gian, mà còn vang vọng, bằng cách này, cách khác. Dù trong lặng lẽ, thì vẫn là những chứng tích của một khoảnh khắc bừng sáng trong thời gian. Đó chẳng phải là điều đáng để vui, dù là vui trong nước mắt?!

(Nguyễn Vĩnh Nguyên)